

Лаврук Віталій, Ткаченко Ольга. Формування інституціонального порядку органічного виробництва в структурі продовольчої системи України. *Економічний дискурс*. 2025. Випуск 4. С. 34-43.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2025-3-4>

УДК 338.439.02 : 631.147(477)

JEL Classification Q18, O13, L11

Лаврук Віталій

д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та електронних платіжних систем
Зклад вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: vvlavruk@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0778-7227

Ткаченко Ольга

к. пед. н., доцент кафедри інформаційних технологій, вищої математики та фізики
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

E-mail: oliatkachenko@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2770-832X

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ПОРЯДКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В СТРУКТУРІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація

Вступ. В умовах переходу України до ринкової економіки активно розпочався процес трансформації архітектури всієї економічної системи, що супроводжувався переглядом ролі держави, зміною інституційних механізмів регулювання та формуванням нових моделей взаємодії між суб'єктами господарювання в умовах зростаючої конкуренції й невизначеності.

Методи. У статті застосовано економіко-статистичні та аналітичні методи для оцінювання розвитку органічного виробництва, структури ринку та динаміки сертифікованих площ і виробників в Україні. Методологічну основу дослідження становив інституційний аналіз нормативно-правової бази, системи сертифікації та механізмів державного регулювання органічного сектору. Для узагальнення результатів використано системний і структурно-логічний підхід, що дозволив визначити місце органічного виробництва в архітектурі продовольчої системи України.

Результати. У результаті дослідження встановлено, що ефективність розвитку органічного виробництва в Україні безпосередньо залежить від якості інституціонального порядку, який формує правила, стимули та обмеження для суб'єктів продовольчої системи. Доведено, що узгодженість державного регулювання, системи сертифікації та ринкових інститутів є ключовою передумовою зростання пропозиції й попиту на органічну продукцію. Обґрунтовано, що інституційне зміцнення органічного сектору є необхідною умовою його стійкого розвитку та підвищення добробуту населення у післявоєнний період.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом економічної ефективності органічного виробництва, механізмів формування внутрішнього попиту на органічну продукцію та оцінювання впливу інституційних змін на поведінку виробників і споживачів. Особливої уваги потребує розроблення інструментів державної підтримки та ринкового стимулювання органічного сектору з урахуванням стандартів ЄС і післявоєнних викликів розвитку агропродовольчої системи України.

Ключові слова: органічне виробництво, інституціональний порядок, продовольча система, державне регулювання, сертифікація, агропродовольчий ринок, сталий розвиток, євроінтеграція, післявоєнне відновлення.

Вступ.

В умовах переходу України до ринкової економіки активно розпочався процес трансформації архітекtonіки всієї економічної системи, що супроводжувався переглядом ролі держави, зміною інституційних механізмів регулювання та формуванням нових моделей взаємодії між суб'єктами господарювання в умовах зростаючої конкуренції й невизначеності.

Зокрема, по-перше, повільна адаптація нових ринкових інституцій та інститутів до нового економічного середовища. По-друге, незадовільна модифікація старих і труднощі з формуванням нових ринкових інститутів; неузгодженість ринкових інституцій та інститутів із традиційними. І по-третє, найважливіше – це відсутність комплексного бачення концептуальних засад інституціонального забезпечення розвитку економіки й ринку з урахуванням національних особливостей. Важливість останнього відмічали ще представники Київської школи політичної економіки [1].

Незважаючи на перехід до ринкових механізмів розвитку економіки, і в цих умовах роль національної продовольчої системи з її потенціалом істотно посилюється. В новому економічному середовищі продовольча система активно розпочала переходити до перспективного напрямку її розвитку – органічного виробництва. Тому формування інституціонального порядку функціонування архітекtonіки продовольчої системи слід розглядати як фундаментальну проблему, котра має теоретичну й практичну значимість в умовах реформування усієї української економічної системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Різні аспекти взаємозв'язку і взаємодії інституціонального порядку та соціально-економічних відносин висвітлювалися у працях таких відомих вчених інституціоналістів, як: Д. Анджемоглу й Дж. Робінсона, О. Вільямсона, Д. Норта, Дж. Волліса, С. Вебба і Б. Вайнгаста, М. Олсона, Е. Острома, Т. Пікетта, Е. Райнерта, Н. Герфюсона та ін. Серед українських вчених слід відмітити праці А. А. Чухна, та А. А. Гриценка та ін. Враховуючи їх напрацювання, ми сконцентруємо своє дослідження аналізу впливу досконалості архітекtonіки та якісного інституціонального порядку на національну продовольчу систему в умовах зростання її значення у забезпеченні продовольчої безпеки.

Мета.

Метою статті є вдосконалення теоретичних засад і наукове обґрунтування підходів до підвищення ефективності архітекtonіки продовольчої системи в Україні на основі формування інституціонального порядку органічного виробництва та якісного інституційного забезпечення її функціонування.

Методологія дослідження.

У статті застосовано економіко-статистичні та аналітичні методи для оцінювання розвитку органічного виробництва, структури ринку та динаміки сертифікованих площ і виробників в Україні. Методологічну основу дослідження становив інституційний аналіз нормативно-правової бази, системи сертифікації та механізмів державного регулювання органічного сектору. Для узагальнення результатів використано системний і структурно-логічний підхід, що дозволив визначити місце органічного виробництва в архітектурі продовольчої системи України.

Результати.

За своєю структурою продовольча система України це складна економічна архітекtonіка, завдання якої забезпечити базову потребу життєдіяльності людей. Від рівня її розвитку залежить рівень якості життя населення країни. Зміна виробництва продуктів харчування у продовольчій системі з «традиційного» на «промислове» і ГМО-виробництво значно відобразилося і на здоров'ї людей. Посилюючи під тиском об'єктивних причин інтенсифікація виробництва продукції харчування

була спрямована на кількість, а не якість продукції продовольчої системи, що закономірно сприяло зростанню попиту на здорове харчування.

У загальній світовій архітектоніці продовольчої системи Україна належить до країн з великим потенціалом самозабезпечення та експорту на світовий продовольчий ринок якісної органічної продукції. Визнанням її потенціалу на рівних із основними постачальниками продовольчої продукції на світовий продовольчий ринок є те, що Україна представлена в Комітеті з Всесвітньої продовольчої безпеки ООН, який підпорядковується Генеральній Асамблеї ООН через економічну і соціальну Раду ООН (ЕКОСОС) і конференції Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) [2]. Таке представництво у світових інститутах є і визнанням, і вимагає відповідальності у виконанні 17 цілей сталого розвитку плану ООН, де три статті (2, 12 і 15) спрямовані на подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки і поліпшення харчування [3].

Їх економічний зміст конкретизується «Планом дій з розвитку органічного виробництва ЄС» Продовольча політика України спрямована на впровадження Європейського зеленого курсу, підвищення рівня обізнаності про органічні продукти та сприяння ключовій ролі органічного сільського господарства у переході до сталого виробництва. У Європейському Союзі на реалізацію цього курсу спрямовано одна третина інвестицій у розмірі 1,8 трлн євро з Плану відновлення NextGenerationEU (план відновлення ЄС) семирічного бюджету ЄС [4] з метою досягнення ефективності процесу переходу до більш сталої продовольчої системи [5].

Формування світового ринку органічної продукції та розвиток європейських тенденцій спонукав українських виробників розпочати активно впроваджувати кліматоорієнтовані технології у виробництві органічної продукції у продовольчій системі. За даними Дослідного інституту органічного сільського господарства, у 2023 році його обсяг перевищив 150 млрд дол.

В структурі продовольчої системи до галузей органічного виробництва належать: органічне рослинництво (у тому числі, насінництво та розсадництво); органічне тваринництво (у тому числі, птахівництво, бджільництво); органічне грибівництво (у тому числі, вирощування органічних дріжджів); органічна аквакультура; виробництво органічних морських водоростей; виробництво органічних харчових продуктів (у тому, числі органічне виноробство); виробництво органічних кормів; заготівля органічних об'єктів рослинного світу [6].

Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 р. закладено фундамент інституціонального порядку органічного виробництва. В Законі воно подано як сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі, всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Аналізуючи економічний зміст поняття системи органічного виробництва можна зробити висновок, що це жива й динамічна система, що реагує на внутрішні та зовнішні потреби й умови, яка екологічно збалансована на основі інноваційних зелених технологій, а ключовим завданням її є організація виробництва (вирощування та переробки) натуральної продовольчої продукції. Це не є щось новим у світовій практиці. Більше як за 90 років, органічне виробництво уже впроваджується в 188 країнах світу, а органічне законодавство імplementовано в 75 країнах світу, включно з Україною [7], яка приєдналася до цього курсу починаючи з 2000-х років.

Саме відмічений вище Закон закріпив цей курс і в Україні і сформував перші чіткі та зрозумілі правила гри на ринку органічної продукції, адаптовані до стандартів ЄС [8]. З цього періоду розпочинається упорядкування ринку продовольчих продуктів органічного походження в Україні, а їх виробництво стало більш привабливим та зрозумілим для інвесторів, фермерів, споживачів [9]. Вони визначають основні напрями державної політики підтримки органічного виробництва (табл. 1).

Зважаючи на важливість цього виробництва, змінами до закону «Про державну підтримку сільського господарства України» [9] в структурі продовольчої системи запущено економічний механізм державної підтримки органічної сільськогосподарської продукції. Аграрні підприємства, фермерство, яке займається органічним виробництвом, було віднесено до пріоритетних напрямів бюджетних дотацій та пільгового кредитування розвитку продовольчої системи, а для органічної продукції був розроблений та зареєстрований як торговельна марка державний логотип для маркування органічної продукції, продукція з яким з'явилася з вересня 2023 року [10]. На основі сформованого інституціонального порядку почалося формування організаційної архітекtonіки сприяння розвитку органічного підприємництва та експорту органічної продукції.

Таблиця 1. Напрями державної політики підтримки та стимулювання органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції*

№ з/п	Основні напрями державної політики у сфері органічного виробництва
1.	Формування конкурентного середовища, підтримка конкурентоспроможності українських виробників органічної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках
2.	Формування механізмів забезпечення екологічної безпеки під час виробництва органічної продукції (збереження екосистеми)
3.	Стимулювання переходу на інноваційні зелені технології (енерго- та ресурсозберігаючі)
4.	Формування технологічної культури гуманного ставлення до тварин шляхом забезпечення умов для їх утримання з врахуванням їх біологічних, видових та індивідуальних особливостей
5.	Сприяння сертифікації органічного виробництва та/або обігу і державного контролю органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції
6.	Інформаційне забезпечення щодо переваг органічної харчової продукції
7.	Інституціоналізація кримінальної відповідальності за порушення законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції
8.	Наукове забезпечення розвитку органічного виробництва
9.	Сприяння зростанню обсягу експорту органічної сільськогосподарської продукції шляхом адаптації українського законодавства до європейського
10.	Інституціоналізація чинників розвитку внутрішнього ринку органічної продукції
11.	Забезпечення генетичної безпеки, збереження біологічного різноманіття та раціонального використання обмежених природних ресурсів та їх відновлення
12.	Організація контролю за дотриманням інституціонального порядку у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

*Джерело: складено авторами на основі [6].

Архітекtonіка продовольчої системи розглядається як система інститутів упорядкування, координації і узгодженості з метою зниження трансакційних витрат в процесі функціонування в ринковому середовищі [11]. Щодо змісту організації інституціональної архітекtonіки продовольчої системи, необхідно розглядати її як соціальну структуру в складі якої набір правил (інститутів) у сукупності з людьми, які, за визначенням Е. Фуруботна і Р. Ріхтера, створюють і застосовують ці правила для здійснення процесу забезпечення продовольчими продуктами населення [12; 13]. Разом з тим вони виражають не просто «правила гри» сформовані інституціональним порядком, а їх призначення в суспільних формах організації функціональних відносин усіх ланок продовольчої системи. Їх створення передбачає не обмеження діяльності, а для підвищення її визначеності за рахунок розширення міри свободи у заданих правових рамках соціально допустимими діями і моделями поведінки, які є прийнятними у суспільстві (культура управління).

Формування архітекtonіки організаційних структур продовольчої системи розпочато у 2018 році створенням «Офісу з розвитку підприємництва та експорту» [5], який у березні 2019 року приєднався до Робочої групи європейських організацій зі сприяння торгівлі (European Trade Promotion Organisations Working Group of Information Professionals – ETPO), а у червні 2019 року Установа стала офіційним членом консорціуму EEN-Україна. Це приєднання стало фундаментом

для формування єдиного інформаційного поля, основою якого стала європейська мережа підприємств (Enterprise Europe Network, EEN), яка об'єднує понад 60000 підприємств із 17 галузей із 65 країн, серед яких 28 країн ЄС, що сприяло розвитку партнерів для виробничої кооперації органічної продукції [14].

Архітектоніка сприяння розвитку органічного виробництва у 2002 року поповнилася Національним агентством з акредитації України, метою якого є: забезпечення єдиної технічної політики у сфері оцінки відповідності; забезпечення довіри споживачів до діяльності з оцінки відповідності [15].

Нині в Україні працює 23 органи сертифікації, 20 з яких включені до офіційного переліку органів сертифікації в органічній сфері для України, відповідно до Регламенту ЄС №1235/2008, 9 мають право сертифікувати відповідно до стандартів США (NOP), 2 – відповідно до стандартів COR (Канада) та 13 – відповідно до стандартів Bio Suisse (Швейцарія) [16]. Крім вказаних, залежно від цільового ринку, виробники керуються й іншими стандартами, серед яких Bioland та Naturland (Німеччина), Soil Association (Велика Британія), KRAV (Швеція). Крім того, є зацікавленість операторів ринку в органічних стандартах Азії, зокрема, Японії (JAS) та Китаю.

У серпні 2023 року розпочав роботу Державний реєстр органічних операторів [16]. Як наслідок формування інституціонального порядку органічного виробництва у продовольчій системі органічна продукція вітчизняних виробників виробляється і сертифікується відповідно до законодавства України, та маркована українським державним логотипом. Нині в Україні функціонують оператори, більшість із яких, а саме 85%, сертифіковані українським органом ТОВ «Органік Стандарт», решта (15%) знаходяться під контролем іноземних органів сертифікації [17]. І незважаючи на важкі умови війни та значні втрати сертифікованих земель, велика частина підприємств продовольчої системи продовжує задовольняти попит внутрішнього ринку.

До неформальних інститутів продовольчої системи органічного виробництва відносяться громадські організації України, які сприяють розвитку органічного агробізнесу в Україні та знаходяться під егідою Громадської ради всеукраїнських організацій та об'єднань природоохоронного спрямування при Міністерстві охорони навколишнього природного середовища. Найбільш поширені – це «Федерація органічного руху України», ВГО «Жива планета», ВГО «Клуб органічного землеробства», Органічна Україна (спілка виробників органічних продуктів) та ін.

Отже, на сьогодні, поряд з усіма існуючими недоліками економічного розвитку в Україні, розпочато процес удосконалення архітектоніки інституціонального порядку організації органічного виробництва в продовольчій системі. В основі його змісту імплементація принципів охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів. Він складається з інститутів формального і неформального спрямування (табл. 2).

На макро- та мікроекономічному рівнях у якості базової одиниці оцінювання ефективності інститутів, представлених у таблиці 2, використано трансакції між окремими ланками продовольчої системи (за Дж. Коммонсом) [19]. Трансакція у продовольчій системі має місце тоді, коли формування і використання результатів діяльності ланок продовольчої системи пересікає кордони «суміжних технологічних процесів» [20]. Це не просто результат дії технології процесу, а явище, яке покликане гармонізувати відносини між ланками продовольчої системи, які знаходяться в стані реального або потенційного конфлікту. За умови добре сформованого інституціонального порядку продовольчої системи ці переходи проходять з найменшими витратами.

Таблиця 2. Інститути органічного виробництва продовольчої системи*

Вид інституцій	Інститути продовольчої системи організації органічного виробництва
Формальні інститути	Архітектоніка інститутів органічної стандартизації, національної та міжнародної сертифікації органічної продукції
	Державні інститути ліцензування
	Архітектоніка інститутів здійснення екологічного аудиту та моніторингу дотримання певних вимог організації органічного виробництва
	Архітектоніка інститутів бюджетування, субсидування та штрафних санкцій
	Інститути інвестування, кредитування та оподаткування
	В умовах невизначеності та ризиків інститути страхування та компенсацій наданих збитків
	Правової відповідальності та владні структури здійснення контролю за використанням та охороною природних ресурсів
Неформальні інститути	Органи громадського контролю
	Освіти і виховання
	Екологічної самосвідомості
	Професійної самосвідомості
	Етики, моралі та соціальної відповідальності
	Культурних цінностей

*Джерело: адаптовано за [18, с. 54].

Створення інституціонального порядку розвитку органічного виробництва в продовольчій системі доповнюється достатньою матеріальною базою, яка сприяє тому, що продовольча система України стає одним із важливих постачальників органічної продукції на європейський продовольчий ринок. Це зумовлено і тим, що Україна має вигідне географічне положення на європейському континенті; досить велику площу сільськогосподарських земель (в Україні сільгоспугіддя у 2022 році становили 42 514,13 тис. га, а площа угідь, які у 2024 році могли використовуватися для сільгоспдіяльності, становила 32 924,00 тис. га, що на 23,4% менше, порівняно з площею на початок повномасштабного вторгнення); родючі ґрунти (зокрема, чорноземи, які займають близько 60% її території (у світі близько 25%) становлять 6,7% світових); сприятливі кліматичні умови та лісові ресурси; низькі ціни на оренду землі; зростаючий попит населення на органічні продукти харчування [21, с. 47].

В Україні відповідно до стандарту, еквівалентного Регламенту Ради (ЄС) №834/2007, та вимог Національної органічної програми США (NOP), станом на 31.12.2023 р. загальна площа сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом, у тому числі перехідного періоду, склала 471 176 га (1,1% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення в Україні). Площа сільськогосподарських угідь з органічним статусом у 2024 році становила 246 126 га, площа сільськогосподарських угідь перехідного періоду – 17 493 га, що становить 0,8% земель сільськогосподарського призначення. Таким чином, Україна входить в двадцятку країн з найбільшим земельним банком під органічним виробництвом [22].

Отже, продовольча система України з її потенціалом, має всі можливості для ще ширшого долучення до світового органічного руху з перспективою стати провідним постачальником високоякісної сертифікованої продукції не лише на європейський ринок, але й на зростаючі азійський та американський ринки. Уже в найближчі часи для нашої країни обсяг такого виробництва може бути збільшеним до середнього рівня провідних індустріальних країн (не менше 10%) за умов державної підтримки і соціальної свідомості суспільства, яка виключає принципи «хижацької прибутковості» на продовольчому виробництві [20].

Свідома втрата частини врожаю у разі застосування біологічних методів має бути компенсована підвищеною ціною на продукцію під гарантії державного замовлення. Саме в цьому напрямі має удосконалюватися інституціональний порядок органічного виробництва у продовольчій системі України, адже ще близько 40% усіх змін у законодавстві, необхідних для євроінтеграції, які стосуються саме агросектору, мають бути проведені, що робить екологічну трансформацію

неминучою.

Висновки і перспективи.

Отже, з точки зору інституціонального підходу, розуміння того, як функціонує продовольча система, вимагає врахування надзвичайно складних взаємозв'язків між державою та її інституціональними структурами. Ці взаємовідносини визначаються набором інституціональних обмежень, які визначають спосіб її функціонування. Інститути є ключем до розуміння взаємовідносин між державою та інституціональними структурами архітектоніки продовольчої системи і впливу цих взаємовідносин на економічне зростання (або стагнацію і занепад) та зростання добробуту населення. Врешті, інститути виступають фундаментальними факторами ефективного сприяння переходу до органічного виробництва у продовольчій системі в довгостроковій перспективі.

Тому, формування досконалого інституціонального порядку стимулювання розвитку органічного виробництва у продовольчій системі України залишається актуальною проблемою і у післявоєнний період.

Пошук шляхів активізації попиту на органічну продукцію на внутрішньому продовольчому ринку потребує подальших досліджень та інституціонального їх закріплення.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом економічної ефективності органічного виробництва, механізмів формування внутрішнього попиту на органічну продукцію та оцінювання впливу інституційних змін на поведінку виробників і споживачів. Особливої уваги потребує розроблення інструментів державної підтримки та ринкового стимулювання органічного сектору з урахуванням стандартів ЄС і післявоєнних викликів розвитку агропродовольчої системи України.

Список використаних джерел

1. Юхименко П. І. Українська економічна думка у світовій економічній науці кінця XIX – початку XX ст.: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2024. Вип. 57. С. 43–73. URL: http://ingedu.org.ua/?page_id=189&mode=view&year=2024. (дата звернення: 25.09.2025).
2. Україна увійшла до Комітету продовольчої безпеки ООН. Агрополітика. 8 лютого 2021. URL: <https://agropolit.com/news/19610-ukrayina-uviyshla-do-komitetu-prodovolchoyi-bezpeki-onn>. (дата звернення: 25.09.2025).
3. 17 Цілей сталого розвитку. Copyright 2025 Global Compact Network Ukraine. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення: 25.09.2025).
4. [Delivering the European Green Deal](#). On the path to a climate-neutral Europe by 2050. European Commission. 9 October 2023. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en. (дата звернення: 25.09.2025).
5. Європейський Зелений Курс. Екодія. 8 Травня 2023 року. URL: <https://ecoaction.org.ua/ievropejskyj-zelenyj-kurs.html>. (дата звернення: 25.09.2025).
6. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII. Відом. Верх. Ради України. 2018. №36. С. 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>. (дата звернення: 25.09.2025).
7. Актуальні новини органічного сектору: 1-29 лютого 2024. OrganicInfo. 01.03.2024. URL: <https://organicinfo.ua/news/news-febr-2024/> (дата звернення: 25.09.2025).
8. Огляд – органічне законодавство України. OrganicInfo – інформаційний портал. URL: https://organicinfo.ua/UA_By-laws_list-UA_EN.pdf. (дата звернення: 25.09.2025).
9. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t041877?an=474&ed=2020_01_14. (дата звернення: 25.09.2025).
10. Органічне виробництво в Україні. Міністерство аграрної політики та продовольства України. 15 листопада 2024 року. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>. (дата звернення: 25.09.2025).
11. Hodgson J. M. Introduction. *A Modern Reader in Institutional and Evolutionary Economics*. Key

- Concepts. Cheltenham : Edward Elgan, 2002. 240 p. URL: <https://fernandonogueiracosta.files.wordpress.com/2015/08/hodgson>. (дата звернення: 25.09.2025).
12. Furubotn E. G. Institutions and Economic Theory: Achievements of the New Institutional Economic Theory. Published by: University of Michigan Press. 2005. 150 p. URL: <https://doi.org/10.3998/mpub.6715>. (дата звернення: 25.09.2025).
13. Furubotn E. G., Richter, R. Institutions and Economic Theory: The Contribution of the New Institutional Economics. *Journal of Public Finance and Public Choice*. 2000. №18 (2). P. 187-189. (дата звернення: 25.09.2025).
14. Про Державну установу «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» Дія. Бізнес. 25.01.2025. URL: <https://business.diia.gov.ua/pro-ustanovu>. (дата звернення: 25.09.2025).
15. Про затвердження нової редакції Положення про Національне агентство з акредитації України : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 13.07.2020 №1318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1318915-20#Text>. (дата звернення: 25.09.2025).
16. В Україні запрацював Державний реєстр виробників органічної продукції. KURKUL. 17 серпня 2023. URL: <https://kurkul.com/news/33862>. (дата звернення: 25.09.2025).
17. Корогод О. Як дипломати допомагають просувати органічних виробників на міжнародних ринках. Економічна правда. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/08>. (дата звернення: 25.09.2025).
18. Шкуратов О. І., Чудовська В. А., Вдовиченко А. В. Органічне сільське господарство: еколого-економічні імперативи розвитку: монографія. Київ: ТОВ «ДІА». 2015, 248 с. URL: https://organic.com.ua/wp-content/uploads/2019/10/shkuratov_a5.pdf. (дата звернення: 25.09.2025).
19. Geoffrey Martin Hodgson, John R. Commons and the Foundations of Institutional Economics. *Journal of Economic*. 2003. Issues 37 (3). P. 546-574. URL: <https://www.researchgate.net/publication/265040229>. (дата звернення: 25.09.2025).
20. Природа фірми: походження, еволюція і розвиток / за ред. О. Е. Вільямсона, С. Дж. Вінтера; пер. с англ. А.В. Куликова. Київ: АСК, 2002. 336 с.
21. Розвиток аграрного сектору економіки в умовах четвертої технологічної революції: монографія / Юхименко П. І., Шуст О. А., Димань Т. М. та ін. ; за заг. ред. д.е.н., професора О. А. Шуст. Біла Церква: БНАУ, 2023. 574 с.
22. Площа сільськогосподарських угідь в Україні з органічним статусом – 246 126 га. [Arpo Перспектива](https://www.agroperspectiva.com/ru/news/190826). 18.01.2024. URL: <https://www.agroperspectiva.com/ru/news/190826>. (дата звернення: 25.09.2025).

Статтю отримано: 27.09.2025 / Рецензування 01.11.2025 / Прийнято до друку: 30.12.2025

Vitaliy Lavruk

Dr. Sc. (in Economics), Professor
Department of Finance, Banking, Insurance and Electronic Payment Systems
Higher educational institution «Podillia State University»
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: vlavruk@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0778-7227

Olga Tkachenko

Cand. Sc. (Pedagog.), Associate Professor
Department of Information Technologies, Higher Mathematics and Physics
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: oliatkachenko@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2770-832X

**FORMATION OF THE INSTITUTIONAL ORDER OF ORGANIC PRODUCTION
IN THE STRUCTURE OF THE FOOD SYSTEM OF UKRAINE**

Abstract

Introduction. The process of transforming the architectonics of the entire economic system has actively begun in the context of Ukraine's transition to a market economy, which was accompanied by a review of the role of the state, changes in institutional mechanisms of regulation and the formation of new models of interaction between business entities in conditions of growing competition and uncertainty.

Methods. The article applies economic, statistical and analytical methods to assess the development of organic production, market structure and dynamics of certified areas and producers in Ukraine. The methodological basis of the study was the institutional analysis of the regulatory framework, certification system and mechanisms of state regulation of the organic sector. A systemic, structural and logical approach was used to summarize the results, which allowed determining the place of organic production in the architecture of the food system of Ukraine.

Results. The study found that the effectiveness of the development of organic production in Ukraine directly depends on the quality of the institutional order that forms the rules, incentives and restrictions for the food system actors. It is proven that the coherence of state regulation, the certification system and market institutions is a key prerequisite for the growth of supply and demand for organic products. It is substantiated that institutional strengthening of the organic sector is a necessary condition for its sustainable development and increasing the well-being of the population in the post-war period.

Discussion. Prospects for further research are related to an in-depth analysis of the economic efficiency of organic production, mechanisms for forming domestic demand for organic products, and assessing the impact of institutional changes on the behaviour of producers and consumers. Special attention is required to develop instruments for state support and market stimulation of the organic sector, taking into account EU standards and post-war challenges to the development of the agri-food system of Ukraine.

Keywords: organic production, institutional order, food system, state regulation, certification, agri-food market, sustainable development, European integration, post-war restoration.

References

1. lukhymenko, P.I. (2024). Ukrainська економічна думка у світовій економічній навії кінця XIX – початку XX ст.: гене́за, теоретичні колізії та практична контсептуалізація [Ukrainian economic thought in world economic science of the late 19th – early 20th centuries: genesis, theoretical collisions and practical conceptualization]. *Istoriia narodnoho hospodarstva ta ekonomichnoi dumky Ukrainy* [History of the National Economy and Economic Thought of Ukraine], 57, 43–73. [in Ukr.]. Retrieved from http://lignedu.org.ua/?page_id=189&mode=view&year=2024.
2. Ukraina uviishla do Komitetu prodovolchoi bezpeky OON. Ahropolityka. 8 liutoho 2021. Retrieved from <https://agropolit.com/news/19610-ukrayina-uviyshla-do-komitetu-prodovolchoyi-bezpeki-oon>.
3. 17 Tsilei staloho rozvytku. Copyright 2025 Global Compact Network Ukraine. Retrieved from <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/>
4. [Delivering the European Green Deal](#). On the path to a climate-neutral Europe by 2050. European Commission. 9 October 2023. Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en.
5. Ievropeyskiy Zeleniy Kurs. Ekodiia. 8 Travnia 2023 roku. Retrieved from <https://ecoaction.org.ua/ievropejskiy-zeleniy-kurs.html>.
6. Zakon Ukrainy Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do orhanichnoho vyrobnytstva, obihu ta markuvannia orhanichnoi produktsii : pryiniaty 10 Iyp. 2018 roku №2496-VIII. (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 36, 275. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>.
7. Aktualni novyny orhanichnoho sektoru: 1-29 liutoho 2024. OrganichInfo. Retrieved from <https://organichinfo.ua/news/news-febr-2024/>
8. [Ohliad – orhanichne zakonodavstvo Ukrainy. OrganichInfo – informatsiinyi portal](#). Retrieved from https://organichinfo.ua/UA_By-laws_list-UA_EN.pdf.
9. Zakon Ukrainy Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva Ukrainy : pryiniaty 24 cherv. 2004 roku №1877-IV. Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/view/t041877?an=474&ed=2020_01_14.
10. Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini. Ministerstvo ahraanoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. 15 lystopada 2024 roku. Retrieved from <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>.
11. Hodgson, J.M. (2002). Introduction. A Modern Reader in Institutional and Evolutionary Economics. Key Concepts. Cheltenham : Edward Elgan. Retrieved from <https://fernandonogueiracosta.files.wordpress.com/2015/08/hodgson>.
12. Furubotn, E.G. (2005). Institutions and Economic Theory: Achievements of the New Institutional Economic Theory. Published by: University of Michigan Press. Retrieved from <https://doi.org/10.3998/mpub.6715>.
13. Furubotn, E.G., & Richter, R. (2000). Institutions and Economic Theory: The Contribution of the New

Institutional Economics. Journal of Public Finance and Public Choice, 18 (2), 187-189.

14. Pro Derzhavnu ustanovu «Ofis z rozvytku pidpryemnytstva ta eksportu» Diia. Biznes. 25.01.2025. Retrieved from <https://business.diaa.gov.ua/pro-ustanovu>.

15. Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy Pro zatverdzhennia novoi redaktsii Polozhennia pro Natsionalne ahentstvo z akredytatsii Ukrainy : pryiniaty 13 lyp. 2020 roku №1318. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1318915-20#Text>.

16. V Ukraini zapratsiuav Derzhavnyi reiestr vyrobnykiv orhanichnoi produktsii. KURKUL. 17 serpnia 2023. Retrieved from <https://kurkul.com/news/33862>.

17. Korohod, O. (2023). Yak dyplomaty dopomahaiut prosuvaty orhanichnykh vyrobnykiv na mizhnarodnykh rynkakh [How diplomats help promote organic producers in international markets]. *Ekonomichna pravda* [Economic Truth]. [in Ukr.]. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/08>.

18. Shkuratov, O.I., Chudovska, V.A., Vdovychenko, A.V. (2015). *Orhanichne silske hospodarstvo: ekolohekonomichni imperatyvy rozvytku: monohrafiia* [Organic agriculture: ecological and economic imperatives of development: monograph]. Kyiv: TOV «DIA». Retrieved from https://organic.com.ua/wp-content/uploads/2019/10/shkuratov_a5.pdf.

19. Geoffrey, Martin Hodgson, & John, R. (2003). Commons and the Foundations of Institutional Economics. *Journal of Economic*, 37 (3), 546-574. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/265040229>.

20. Viliamson, O.E., & Vinter, S.Dzh. (Eds.). (2002). *Pryroda firmy: pokhodzhennia, evoliutsiia i rozvytok* [The nature of the firm: origin, evolution and development]. (A.V. Kulykova, Trans). Kyiv : ASK.

21. Yukhymenko P.I., Shust O.A., ... Dyman T.M. (2023). *Rozvytok ahrahomo sektoru ekonomiky v umovakh chetvertoi tekhnolohichnoi revoliutsii: monohrafiia* [Development of the agricultural sector of the economy in the conditions of the fourth technological revolution: monograph]. Bila Tserkva : BNAU.

22. Ploshcha silskohospodarskykh uhid v Ukraini z orhanichnym statusom – 246 126 ha. Ahro Perspektyva. 18.01.2024. Retrieved from <https://www.agroperspektiva.com/ru/news/190826>.

Received: 09.27.2025 / Review 11.01.2025 / Accepted 12.30.2025

